

nas govorilo in pisalo; al o tretji točki, kolikor se spominjam, se do zdaj pri nas še ni govorilo in pisalo. Morebiti bo še kdo z glavo majal, da se pri nas o predilnici govori.

Naj mi dragi čitatelj dovoli, vso to stvar nekoliko bolj razjasniti s tem, da se sopen nekoliko ozremo v vnanje dežele.

Odkar je človeštvo stopilo na pot omike s tem, da so si ljudje ustanovili stanovitna selišča in so počeli zemljo obdelovati in žito pridelovati, so se, kakor je znano, že tudi, zraven družih pridelkov, z lanom in predivom pečali, kajti obleka bila je, zraven živeža, prva potreba človekova.

Sčasoma se je pridelovanje prediva posebno v severo-zapadni Evropi močno povzdignilo. Belgijanci, Holandčani, Angleži in Nemci, posebno v Šleziji, so se jako pečali s platnarstvom in enakimi izdelki, in to ne samo za svojo potrebo, marveč so s svojimi izdelki tržili na vse strani, da, celó čez morje, v Ameriko in drugod.

Posebno je od nekdanj slovela Belgija s svojim ličnim in izvrstnim izdelkom, tako, da so se od nje vsi drugi učili.

Prvo polovico našega stoletja je začelo tudi Angleško, zlasti na Irskem, na to delati, da se je predivstvo in predivska obrtnija povzdignila. Več predivskih društev se je ustanovilo zaporedoma, katera so z velikim vspehom delala na zboljšanje in napredek v tej stroki. Nektera taka društva so imela na leto po deset tisoč šterlinskih liber (to je, čez sto tisoč gold. našega denarja) od vlade podpore. Do tistihmal se je še vse na rokah izdelovalo, predlo in tkalo. Toda bistroumni in energični Angleži pri tem niso ostali. Namesti predivo iz lanú na rokah počasi izdelovati, so si izumili predivoizdelovalne stroje in te so s časom jako zboljšali. S tem so napravili veliko cenejši izdelek. Toda šli so še dalje. Namesti kolovrata na rokah, so iznajdli predilne stroje in napravili predilnice, ki jih goni voda ali sopar, in v katerih se ob enem prede po 10 tisoč in še več niti, in razmerno malo delalcev zamore vse vravnati. Vse to se dela tako lično in naglo, da! veliko ličneji, kakor je to z rokami mogoče.

To je bil napredek! Prvič so lahko izdelovali veliko cenejše, drugič pa veliko ličnejšo blago.

Toda s tem so dali smrtni vdarec vsem predivskim in platnarskim obrtnikom drugih dežel, kateri se niso koj poprijeli, ali se niso mogli poprijeti predivstva in platnarstva na strojih. Belgijanci to niso tako zelo čutili, ker so pridelovali jako lično in izvrstno predivo, in če prav predilci niso mogli Angležem konkurencije vzdržati, in so ti nekaj škode trpeli, je pa njihovo predivo, kojega so fabrike posebno čislale, toliko več veljave imelo, in pri tem so se tudi kmalu poprijeli strojev.

Al drugači je bilo na pr. na Nemškem in sploh v takih deželah, kjer so pridelovali bolj hodno predivo. Ti bi ne bili mogli vzdržati Angležem konkurencije s svojo hodno robo, če bi bili tudi s stroji delali. V takih deželah je predivstvo in platnarstvo na nič prišlo in z njima vred predilci in platnarji.

Šolske stvari.

O najnovejših prekucijah učnega jezika na Kranjskih srednjih šolah

se je po časnikih, slovenskih in nemških, marsikaj pisarilo. To samo že spričuje važnost najnovejšega ministerskega ukaza. Mi dozdej še nismo nič spregovorili o njem zato, ker ponatiskovati to, kar smo v časnikih brali, nikakor ni kazalo, vsaj je vsak kaj drugega po-

vedal, natančnega pa nobeden. Zdaj pa na tanko vemo, kako in kaj.

Jedro vse novotarije šolske zaradi učnega jezika je to, da se jezik deželni, jezik slovenski v srednjih šolah zopet bolj „pritiskuje na steno“, — da vrh tega isto ministerstvo meri z dvojno mero, za realko z drugačno kakor za gimnazijo, in da ta mera — če je „Gracarica“ od vlade inspiriran časnik — se opira celó na neresnico, ako se trdi, da so se slovenske paralelke zdaj zato odstranile, ker so prazne ostale. Kaj tacega trditi, je vendar kolosalna predrznost (in naša „Laibacherica“ je v 227. listu celó ponatisnila to pravljico), vsaj realkinih šolskih letnikov vendar ni „gmajn potok“ potopil ali „ogenj Sodome in Gomore“ ne požgal, da bi se ne našlo „schwarz auf weiss“, da učencev bilo je preteklo šolsko leto na Ljubljanski realki v 1. slovenskem razredu 40, v 2. pa 29. In to oficijozna časnika imenujeta: „an Schülern gebracht!“ Vrh tega je pa tudi še to dobro znano, da učenci v slovenskih razredih so veliko bolje napredovali in skušnje prestajali, nego v nemških razredih, kjer so profesorji morali večkrat še s slovenščino učencem pomagati, sicer bi bili z nemščino prav na cedilu ostali.

Poglejmo v naše srednje šole, kako so zdaj osnovane zaradi učnega jezika.

Gledé učnega jezika smo z začetkom šolskega leta 1873/4 na naših gimnazijah in na realki — doživeli tretjo dobo. Druga se je bila začela oktobra 1871. — Posebej je pa treba še omeniti Kranjsko gimnazijo, ki se je bila tudi šolskega leta 1870/1. v tem obziru nekoliko prelevila: postala je bila namreč s tem letom gledé vseh predmetov, kolikor se je tedaj njih učenje začelo, na papirju — slovenska.

V 1. dôbi se je slovenščina povsod učila v slovenskem jeziku, veronauk na Ljubljanski realki, kakor nam programi tadašnjih let kažejo, v vseh spodnjih razredih za slovenske učence po slovensko, za nemške po nemško; v gimnazijah pa za slovenske učence deloma do 3., deloma do 5. razreda po slovensko, naprej pa za vse po nemško. Drugim predmetom bil je pa učbeni jezik nemški.

V 2. dôbi je bilo od 3. razreda naprej ostalo pri starem. 1. in 2. razred na Ljubljanskih srednjih šolah pa je bil razdeljen v paralelke in odmenjen je bil za ene skozi in skozi slovenski, za ene pa skozi in skozi nemški učbeni jezik; s časoma bi se bil imel ta paralelizem v sledeče razrede popeti, ali pa v teh razredih utrakvizem nastopiti.

V najnovejši dôbi je pa v Ljubljanski realki nastopila nemščina kot učbeni jezik po vseh razredih in za vse predmete — razen slovenščine na zgornji realki.

Na Ljubljanski gimnaziji imajo biti spodnji trije razredi paralelni; ako je dosti učencev, se tudi 4. razred razdeli. Učbeni jezik je v enih oddelkih in pa v zgornji gimnaziji nemški, v enih oddelkih pa več ali manj slovenski; po nemško se ima v teh učiti zemljepisje in zgodovina že od 1. razreda, prirodoznanski nauki od 2. razreda naprej; veronauk se bo učil po vseh slovenskih oddelkih, slovenščina tudi po vseh slovenskih oddelkih in pa v zgornji gimnaziji po slovensko.

Kakor v slovenskih oddelkih Ljubljanske, tako bo tudi učni jezik v Kranjski in Novomeški gimnaziji. Število ur se za slovenščino po vseh spodnjih 4 razredih pomnoži od 2 na 3 ure; obligatna ostane slovenščina le za tiste učence, kateri nastopijo uk v Slovincem odmenjenih oddelkih.

Tako je zdaj.

Da je slovenščina zlasti v realki tako silen korak

nazaj storila, gotovo je to maslo Wretschko-Fikerjevo. „Neue fr. Presse“ pravi, da v ministerstvu nauka je dr. Ficker posebno pospeševal realistične predmete v šolah; dr. Wretschko pa je menda „napredek“ realke naše še posebno s tem pospeševati hotel, da iztira slovenski jezik skor popolnoma. Kar mu je Wretschko svetoval, storil je dr. Ficker; zato „N. fr. Presse“ bridke solze pretaka, da iz naučnega ministerstva pride na mesto predsednika statistične centralne komisije in da ne bode mogel še dalje podirati, kar je pod ministerstvom Hohenwartovim zidal minister Jireček; zato — pravi „Presse“ — se bodo veselili Čehi, Slovenci in farji, da Fickerja ni več v ministerstvu nauka, kajti Ficker jim je kos za kosom tistega plena iztrgal, ki so ga vlovili pod Jirčekom (Ficker hat den Čechen, Slovenen und Pfaffen Stück um Stück ihrer unter Jireček erjagten Beute abgenommen.)

Dokler sedanja sistema velja, bo Wretschko že tudi druge poti našel „gegen das Ueberwuchern des Slovenenthums“. Le to je dobro, da nič ne trpi — večno.

Národno blago.

Bela Kranja.

Prelepa Bela Kranja, ti imaš dosta naravnih različnosti. Divno i ponosno te zaožijo naravne meje. Od ene strani Kupa, a od druge vinske gorice. Prebiva na tebi še nepopačeni narod Slovenski, to kaže lepa noša iz domačega narodnega kroja. Gotovo le ti, draga moja, moreš ponosna biti na Tvoje ljudi. Beli Kranjec, kako lepo se ti pristoji robača čez braguše, kako lepo ti krije kriljak tvojo po vse pošteno glavo i tvoj pas hrani ti tudi groše oguljenih rok. Nepopačena je še tvoja beseda, a tudi pri tebi se še najde častivredno narodno blago tvojih prededov. Evo tukaj mili mi slovenski narod, tak biser iz bele Kranje. Našel sem med staroverci, kateri tudi na naši zemlji bivajo, prelepo pesem, katera te bode gotovo zanimivala zarad jedra, ki ga ima v sebi, i se tako glasi:

Ajdi, ajdi, da vidim,
Aj, divojka, din din din!
Črnogoro i Cetinj.
Pod Cetinom lozica,
Pod lozico vodica,
V vodici ribica,
Imé ji je Katica.

Tu se navede vsakojako ime, kot Katica (Katarinica) Barica (Barbka) ali Anica itd. Sklepal bi jaz po ovi narodni pesmi, da so naši staroverci, katere tudi Uskoke imenujemo, gotovo v sorodu s Črnogorskimi Uskočki i, toraj da niso prišli iz prave Srbije, ampak da so Bosnjaci kot Črnogorski Uskočki. Škoda bi tedaj bilo zgodovinske take bisere v nemar puščati. Ko mi čas pripusti, naznanim še marsikaj narodnega blaga iz torbice svoje.

Skubec.

Volitvene zadeve.

V kmečkih občinah so volitve poslancev za državni zbor končane.

Tako-le so se izvršile po Slovenskem:

Na Kranjskem:

Na Gorenjskem: grof Hohenwart je od 237 oddanih glasov dobil 200. Ustavoverni baron Apfaltrern je dobil le 36 glasov.

V Ljubljanski okolici itd.: grof Barbo je dobil 167; nasprotni kandidat Peter Kozler je dobil 56 glasov. Ustavoverni Brolih je dobil v Litiji menda 6 glasov.

Na Notranjskem: dr. Razlag, ki je dobil 102 glasova; Hohenwart jih je dobil 57.

Na Dolenjskem in Kočevskem je Karl Dežman dobil skupaj 90 glasov. Dr. Strbenec, v zadnji uri namesto nevarno zbolelega Tomšiča za kandidata stavljen, je dobil 26 glasov.

Na Dolenjskem je Viljem Pfeifer dobil skupaj 82 glasov; Irkič skupaj 49, vladni Zagorc pa 27 glasov. Pfeifer je tedaj zmagal le za 3 glasove, da ni prišel v ožjo volitev z Irkičem.

Na Koroškem:

Tukaj sta, žalibog, propadla narodna kandidata g. Einšpieler in g. Vigele. Da je Einšpieler padel, bila je kriva zavrtna agitacija mladoslovencev. Naši koroški bratje so se zanašali na to, da so složni in edini, a nekdo, ki bi bil sam rad kandidiral, pa si ni upal, je po Velikovcu na tihem hujskal ljudi, naj duhovnika Einšpielerja ne volijo. „Narodovci“ so za to skrivno agitacijo vedeli in močno se krohotali, ko so zvedeli, da je Einšpieler propadel.

Na Goriškem:

Je padel mladoslovenec dr. Lavrič; dr. Tonkli in c. k. vladni svetnik Winkler sta prišla v ožjo volitev 20. oktobra, pri kateri je bil izvoljen Winkler.

O ožji volitvi državnega poslanca 20. oktobra pisal je „Glas“ tako-le: „Volitev državnega poslanca za kmečke občine v Goriškem, Tominskem in Sežanskem okraji, ki se je vršila 15. dne t. m., ni še dognana, ker nobeden treh kandidatov nima absolutne večine glasov. Dobil je glasov skupaj dr. Tonkli 94, Winkler 79, dr. Lavrič 75.

Po takem pride do ožje volitve med našim kandidatom dr. Tonkljem in vladnim kandidatom, c. kr. okrajnim glavarjem g. Winklerjem, ki se bo vršila že v ponedeljek 20. dne t. m.

Naša stranka zamore z izidom volitve za zdaj zadovoljna biti, ker moralna zmaga je naša vkljub nepostavnemu pritiskanju in zaničljivem pritiskanju pred volitvijo in pri volitvi nekega c. k. uradnika na Tominskem in vkljub ostudnemu in zlobnemu rogoviljenju nekaterih „Sočanov“ po Goriškem in po Krasu. — Za zdaj, slovenski volilci, le to: Ako ostanejo „Sočani“ dosledni, da nočejo c. kr. uradnika za poslanca, in ako vi vsi, ki ste glasovali za dr. Tonkli-ja, ostanete trdni in neomahljivi tudi pri drugem glasovanju, zmaga je naša. Ali zadnja „Soča“ govori že za Winklerja. Tudi prav! Zdaj vemo, kaj ste. *) S tem pa nočemo črniti g. Winklerja; nikakor ne. Mi ga spoštujemo in cenimo njegove zasluge v duševnem in materijalnem obziru za nas Slovence na Goriškem, in Bog daj, da bi Avstrija imela več takih okrajnih glavarjev. — Al za njega, kandidata sedanje vlade, ne moremo in ne smemo nikakor glasovati.“ In, čujte, „Sočani“ so uradnika volili!

V Istri:

Je izvoljen narodni kandidat Dinko Vitezić, škof Dobrila je žalibog propadel (glej dopis „iz Istre“).

*) V istem listu razglša „Glas“ skrivno pismo kolovodjev „Sočanskih“ do svojih privržencev, v katerem se med drugimi nahaja sledeče pridušanje: „Povdarjajte posebno možem Vašega kraja, da noben zaveden državljan in pravi rodoljub ne voli uradnikov za poslance.“